

Platon

“Statsskibslignelsen”, *Staten* 6. bog (487e-489d)

overs. Martin Harbsmeier, Steffen Lund Jørgensen, Rasmus Sevelsted og Chr. Gorm Tortzen, 2013

I dette uddrag af Staten, Platons bud på en idealstat, diskuterer Sokrates og hans samtalepartner Adeimantos et paradoks, nemlig at folk tilsyneladende ikke benytter sig af filosoferne — selvom filosoferne vil være de bedst egnede til at lede!

‘Hvordan kan det være rigtigt at sige, at der vil være onder uden ophør for byerne, indtil filosoferne overtager ledelsen af dem, hvis vi samtidig medgiver, at filosoferne ikke kan bruges til noget i byerne?’

‘Det kræver et billede at svare på det spørgsmål,’ sagde jeg.

‘Det ligner da ellers ikke dig at tale i billeder,’ sagde han.

‘Det må jeg nok sige!’ udbrød jeg. ‘Først får du mig til at prøve at bevise noget, der 488
nærmest er umuligt at bevise, og så gør du nar ad mig bagefter? Nå, men lyt nu til billedet, så du kan se endnu tydeligere, hvor vild jer er med dem. Filosoferne har så vanskelige vilkår i deres byer, at der ikke findes noget, der helt svarer til det, og det betyder, at vi for at tage disse mennesker i forsvar må sammensætte vores billede af flere forskellige dele og gøre ligesom de malere, der maler bukkehjorte og andre af den slags sammensatte væsner.

Forestil dig nu følgende situation på et eller flere skibe: Der er en skibsejer, der er større og stærkere end alle ande på skibet, men han er smådøv, han ser ikke så godt, og hans viden om 489
skibsfart er tilsvarende dårlig. Søfolkene ligger i intern strid om styringen af skibet, fordi hver af dem mener, at han selv bør være styrmand, selvom han aldrig har lært styrmandsfaget og derfor heller ikke kan henvise til sin lærer eller angive hvornår han stod i lære. Dertil kommer så, at søfolkene ikke bare påstår, at styrmandsfaget ikke kan læres — de siger også selv, at de er parate til at skære hvem som helst i småstykker, hvis han påstår 490
noget andet. Selv hænger de hele tiden op og ned af ‘hr. skibsejeren’ og tigger og beder ham om at overlade roret til dem, og de er villige til at gøre hvad som helst for at opnå det. Hvis andre folk så har mere held med at få ham overtalt, slår de dem ihjel eller kaster dem over bord og binder den ædle skibsejer på hænder og fødder efter at have bedøvet ham med alrune¹ eller drukket ham fuld. De har nu overtaget ledelsen af skibet og begynder at bruge 491
løs af varerne i lasten. De drikker og fester og sejler på den måde, man nu kan forvente af den slags folk. Desuden hylder de den slags mennesker, der ved, hvordan de kan overtale eller overmande skibsejeren og få magten over skibet. Dem kalder de eksperter i at sejle og ægte styrmænd med forstand på alt vedrørende skibe. Og dem der er anderledes, nedgør de og kalder ubrugelige. De forstår ikke, at en ægte styrmand er nødt til at være meget opmærksom på årets gang og årstiderne, himlen og stjernerne, vindene og alt hvad der hører til faget, hvis han virkelig skal være ekspert i at styre et skib. De tror heller ikke på, at det er muligt at få faglig viden om, hvordan man bliver styrmand, uanset om folk ønsker det eller 492
ej, og så samtidig lære styrmandsfaget.

¹ *alrune*: en narkotikaholdig plante som kan virke sløvende ved indtagelse.

Hvis dette er situationen om bord, tror du så ikke, at den egentlige styrmand vil blive kaldt en stjernekygger og et ubrugeligt sludrehoved af de folk, der sejler med den slags skibe?

‘Jo, helt sikkert,’ svarede Adeimantos.

‘Jeg behøver vist ikke at gennemgå billedet sammen med dig for at få dig til at indse, at det illustrerer byernes forhold til de ægte filosoffer. Du forstår vist godt, hvor jeg vil hen.’

‘Det gør jeg bestemt,’ sagde han.

‘Nu skal jeg fortælle dig, hvad du skal gøre, næste gang du møder den mand, som finder det overraskende, at ingen byer værdsætter filosoffer. Du skal først genfortælle billedet og prøve at overbevise ham om, at det ville være meget mere overraskende, hvis de faktisk blev værdsat.’

‘Det skal jeg gøre,’ sagde han.

‘Og så skal du sige til ham, at han har ret i det han siger. De bedste filosoffer bliver ikke brugt til noget af det store flertal af befolkningen. Men du må samtidig gøre ham opmærksom på, at ansvaret ligger hos dem, der ikke gør brug af de gode filosoffer, ikke hos filosofferne selv. Det er nu engang unaturligt for en styrmand at bede sit mandskab om at lade sig styre af ham, ligesom det er unaturligt for de vise at banke på hos de rige. Det lyder godt, men uanset hvem det er der har fundet på det, tog han fejl.² Sandheden er jo, at man må banke på hos lægerne, hvis man bliver syg, uanset om man er rig eller fattig, og at enhver der har behov for at lade sig lede, må banke på hos den, der er i stand til at lede ham. Hvis en leder virkelig skal være til nogen gavn, skal han ikke bede dem der bliver ledet, om at lade sig lede. Så altså: Du skal sige til ham, at han ikke vil gøre noget forkert, hvis han betragter de søfolk vi netop har beskrevet, som et billede på vor tids politiske ledere, og heller ikke, hvis han sammenligner dem, disse politikere kalder ubrugelige og stjernekyggende sludrehoveder, med de *virkelige* styr mænd’.

‘Det lyder helt rigtigt,’ sagde han.

‘Disse årsager og omstændigheder er altså forklaringen på, at dybt ufilosofiske mennesker gør det vanskeligt for filosofien at opnå et godt omdømme — selvom det filosofiske liv i virkeligheden er det bedste. Men de folk der skaber den alvorligste og hårdeste modstand mod filosofien, er dem, der bare *hævder* at leve som filosoffer. Du sagde før, at de folk der anklager filosofien, vil betragte størstedelen af dem, der vælger den, som nogle fordærvede mennesker og de bedste af dem som ubrugelige personer. Og det gav jeg dig ret i, gjorde jeg ikke?’

‘Jo.’

‘Så har vi vel gennemgået årsagen til, at de gode filosoffer ikke bliver brugt til noget?’

‘Ja, afgjort.’

² Den græske digter Simonides blev engang spurgt om han mente det var bedst at være rig eller vis. Han svarede: ‘Rig, for man kan jo se de vise opholde sig ved de riges døre.’